

Sygn. akt I ACa 136/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 lipca 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Bogusław Suter
Sędziowie	:	SA Beata Wojtasiak SO del. Grażyna Wołosowicz (spr.)
Protokolant	:	Małgorzata Sakowicz - Pasko

po rozpoznaniu w dniu 13 lipca 2017 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **E. S. i M. S.**

przeciwko **J. S. (1) i R. S.**

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie

z dnia 23 listopada 2016 r. sygn. akt I C 423/16

oddala apelację.

(...)

UZASADNIENIE

Powodowie M. S. i E. S. wnieśli o zobowiązanie pozwanych J. S. (1) i R. S. do złożenia oświadczenia woli o następującej treści; „wyrażam zgodę na ekshumację zwłok J. S. (1), zmarłego dn. (...), pochowanego w grobie razem z W. S., zmarłym dn. (...) na Cmentarzu(...)w D. i na ponowne jego pochowanie na tym cmentarzu w grobie jednoosobowym”. Ekshumacja oraz ponowne pochowanie ma odbyć się na koszt powoda E. S.. Ponadto powodowie wnieśli o zasądzenie od pozwanych kosztów procesu. Podnosili, że M. S. w (...)zawarła związek małżeński z W. S.. Małżonkowie wychowali łącznie siedmioro dzieci: trzech synów z poprzedniego związku (...) i czworo wspólnych dzieci. Powód E. S. przed śmiercią ojca, wykupił u ówczesnego proboszcza (...) w D., będącego jednocześnie właścicielem Cmentarza(...) miejsca na pochówek swoich rodziców M. i W. S.. W. S. został pochowany w wykupionym przez powoda miejscu, a jego syn J. S. (1) w grobie razem z ojcem. Powoda nie było wówczas w Polsce i nie miał wiedzy o miejscu pochówku brata.

Powódki zaś nikt nie zapytał o miejsce pochowania zmarłego. Dla powódki bardzo ważne jest, aby została pochowana razem z mężem. Powodowie wskazali, że prawo pochowania zwłok osoby zmarłej wraz z prawem ekshumacji oraz pamięć o osobie zmarłej stanowią dobra osobiste. Postępowanie pozwanych sprzeciwiających się ekshumacji należy ocenić jako działanie bezprawne i sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Jednostronne oświadczenie woli powódki na wypadek śmierci w przedmiocie pochowania zwłok jest w świetle prawa życzeniem, którego poszanowanie jest kwestią lojalności najbliższej rodziny i obowiązkiem moralnym. Powódka i W. S. byli małżeństwem z prawie pięćdziesięcioletnim stażem i nie ma więc żadnych przyczyn, aby nie byli pochowani razem. Ponadto spoczywanie małżonków w jednym grobie, poza okolicznością, że uwzględni wolę rodziców, jest zgodne z tradycją i zwyczajem, ułatwi dzieciom kultywowanie pamięci o zmarłych rodzicach.

Pozwani J. S. (1) i R. S. nie wyrazili zgody na ekshumację zwłok J. S. (1). Pozwany J. S. (1) wskazał, że brat został pochowany w grobie głębinowym i nie ma przeszkód, aby powódka została pochowana w powyższym grobie. Podniósł, że również chciałby uszanować miejsce pochówku zwłok brata. Pozwany R. S. podniósł natomiast, że brat był osobą samotną. Z tego powodu zajęli się jego pochówkiem na ustną prośbę powódki. J. S. (1) został pochowany w oddzielnym grobie. Proboszcz H. O. zaproponował, żeby pochować brata w grobie głębinowym wraz z matką M. S. na wypadek jej śmierci. Pozwany tak uczynił za ustną zgodą matki.

Wyrokiem z dnia 23 listopada 2016 roku Sąd Okręgowy w Olsztynie oddalił powództwo.

Z ustaleń poczynionych przez Sąd Okręgowy wynikało, że powódka M. S. i W. S. w (...)zawarli związek małżeński. Małżonkowie wychowali łącznie siedmioro dzieci: trzech synów z poprzedniego związku małżeńskiego W. S. tj. pozwanych J. S. (1), R. S. i J. S. (1) oraz czworo wspólnych dzieci tj. E. S., J. C. (1), K. S. i J. S. (2) (bezsporne). W. S. zmarł w dniu (...) i został w pochowany na Cmentarzu (...) w D..

Jego syn J. S. (1), ur. (...), zmarł w dniu (...) Powódka poprosiła wówczas R. S., aby zajął się pochówkiem zmarłego. Przekazała mu, aby miejsce pochówku było „niedaleko” od grobu ojca. R. S. udał się do proboszcza, który wskazał miejsce pochówku na cmentarzu obok grobu ojca. J. S. (1) został pochowany na cmentarzu (...)w D. obok grobu ojca. Są to oddzielne kwatery, sąsiadujące ze sobą.

Pismem z dnia 17 maja 2016 r. proboszcz (...) w D. J. W. (1), wyraził zgodę na ekshumację zwłok J. S. (1), zmarłego dnia(...) Powodowie zaś pismem z dnia 24 maja 2016 r. wezwali pozwanych do wyrażenia zgody na dokonanie ekshumacji zwłok J. S. (1).

W ocenie Sądu Okręgowego powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie. Wskazał, że oparł swoje rozstrzygnięcie na dokumentach, których wiarygodność nie została podważona przez żadną ze stron. Ponadto uwzględniono zeznania świadków J. W. (2), J. C. (2), K. S. oraz dowód z przesłuchani stron w takim zakresie w jakim znajdują oparcie w zgromadzonym materiale dowodowym. Analizując zasadność żądania wskazał, że zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz. U. z 2014r., poz. 1741 ze zm.) prawo pochowania zwłok ludzkich ma najbliższa pozostała rodzina osoby zmarłej, a mianowicie: pozostały małżonek, krewni zstępni, krewni wstępni, krewni boczni do 4 stopnia pokrewieństwa, powinowaci w linii prostej do 1 stopnia. Zgodnie zaś z art. 15 ust. 1 powołanej wyżej ustawy ekshumacja zwłok i szczątków może być dokonana: 1) na umotywowaną prośbę osób uprawnionych do pochowania zwłok za zezwoleniem właściwego inspektora sanitarnego; 2) na zarządzenie prokuratora lub sądu oraz 3) na podstawie decyzji właściwego inspektora sanitarnego w razie zajęcia terenu cmentarza na inny cel. W wypadku sporu między osobami, którym przysługuje prawo ekshumacji, osoba uprawniona do niej, może skutecznie domagać się zobowiązania innej uprawnionej osoby do złożenia stosownego oświadczenia woli dopiero wtedy, gdy dobro osobiste osoby domagającej się ekshumacji zostaje zagrożone cudzym działaniem bezprawnym.

Następnie, Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z treścią art. 24 k.c. osoba, której dobro osobiste zostało zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej

sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny. Z przepisu art. 24 k.c. wynikają dwie przesłanki ochrony dóbr osobistych: naruszenie dobra osobistego i bezprawność tego naruszenia. Powodowie obowiązani są udowodnić, że ich dobra osobiste zostały naruszone działaniem lub zaniechaniem pozwanych, zaś pozwani obowiązani są udowodnić, że ich postępowanie nie było bezprawne.

Wywodził, że o naruszeniu dobra osobistego można zatem mówić tylko wówczas, gdy działanie drugiej strony było bezprawne, a mianowicie sprzeczne z normami prawnymi lub zasadami współżycia społecznego. W ocenie Sądu Okręgowego tymczasem w niniejszej sprawie nie doszło do naruszenia dobra osobistego, ponadto brak było podstaw do przyjęcia, aby działania pozwanych były bezprawne. Wbrew twierdzeniom strony powodowej J. S. (1) nie został pochowany w grobie razem z ojcem W. S., lecz został pochowany w oddzielnym grobie. Powodowie nie wykazali zaś, aby zawarli z zarządem cmentarza umowę, na podstawie której powódka miała zarezerwowane miejsce pochówku na cmentarzu w miejscu, w którym został pochowany J. S. (1) oraz, aby strona poniosła z tego tytułu opłatę. Na powyższą okoliczność nie przedłożyli żadnego dokumentu. Podnosił, że świadkowie J. C. (1) i K. S. nie posiadały informacji pochodzących z bezpośrednich spostrzeżeń dotyczących wykupu przez powodów miejsca na cmentarzu. Podkreślał, że R. S. zajął się pochówkiem brata na prośbę powódki. Proboszcz zarządzający cmentarzem wskazał miejsce pochówku obok grobu ojca. Tak wyznaczone miejsce pochówku było uzasadnione tym, że J. S. (1) był osobą samotną, zatem został pochowany obok grobu najbliższej mu osoby.

Powodowie wskazywali, że dla powódki było ważne, aby została pochowana razem z mężem. Jednakże w ocenie Sądu I instancji nadrzędne znaczenie na prawo osobiste kultywowania pamięci o zmarłych. Kult pamięci zmarłego polega na przysługujących człowiekowi uprawnieniach wypływających ze sfery uczuć odnoszących się do osoby zmarłej, okazywania szacunku dla wspomnień i pamięci o niej. Doniosłe jest również zapewnienie zmarłemu spokojnego spoczynku. Kult osób zmarłych sprzeciwia się ekshumacji o ile nie przemawiają za tym ważne względy społeczne lub osobiste. W niniejszej sprawie nie zachodzą takie względy, które nakazywałyby uwzględnić powództwo. Podkreślał, że powódka wychowywała J. S. (1), którego traktowała jak syna. Pozwanym zaś nie można przypisać bezprawnego działania co do pochówku brata. Ponadto nie jest działaniem bezprawnym postępowanie pozwanych, którzy sprzeciwiają się dokonania ekshumacji zwłok ich brata. Pozwani bowiem dążą do zachowania kultu zmarłego.

Sąd I instancji pominął wnioski dowodowe zgłoszone przez powodów o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego oraz zwrócenie się do administratora o dokonanie pomiaru grobu, albowiem powyższe wnioski nie miały znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 23 listopada 2016 roku wnieśli powodowie M. S. oraz E. S., którzy zaskarżyli powyższy wyrok w całości, zarzucając mu:

I. naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na treść orzeczenia, tj. art. 233 § 1 k.p.c. przejawiające się w:

1) sformułowaniu na podstawie materiału dowodowego zebranego w sprawie, błędnego wniosku, polegającego na przyjęciu, iż powódka nie miała wykupionego miejsca na cmentarzu, w którym został pochowany J. S. (1), skutkiem czego Sąd I instancji przyjął, że nie doszło do naruszenia dobra osobistego jak również działanie pozwanych nie miało charakteru bezprawnego, w sytuacji gdy:

- z zeznań powodów i świadków J. C. (2) oraz K. S. wynika, iż najbliższa rodzina, po śmierci męża powódki W. S. miała wiedzę, iż obok jego grobu zostało wykupione/zamówione miejsce pochówku powódki;***

2) sprzecznym z zasadami doświadczenia życiowego przyjęciu, iż kult osób zmarłych stanowi wyższą wartość, w sytuacji gdy w sprawie, występują przemawiające za ekshumacją ważne względy społeczne i osobiste, tj. życzenie powódki w przedmiocie pochowania w grobie obok męża,

z którym przeżyła prawie pięćdziesiąt lat w małżeństwie i wspólnie wychowała siedmioro dzieci, co jest także zgodne z tradycją i zwyczajem.

Wskazując na powyższe, wnosili o:

- a. zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa w całości poprzez zobowiązanie pozwanych J. S. (1) i R. S. do złożenia oświadczenia woli o następującej treści: „ wyrażam zgodę na ekshumację zwłok J. S. (1), zmarłego dn. (...), pochowanego w grobie razem z W. S., zmarłym dn. (...) na Cmentarzu (...) w D. i na ponowne jego pochowanie na tym cmentarzu w grobie jednoosobowym ”,***
- b. solidarne zasądzenie od pozwanych na rzecz powodów kosztów procesu za obie instancje w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, o ile nie zostanie złożony spis kosztów,***
- c. alternatywnie: o uchylenie wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd Okręgowy w Olsztynie,***
- d. ponadto o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z :***
 - wydruków zdjęć szt. 4 na okoliczność wykazania, że dokonywane pochówki na Cmentarzu (...) w D. odbywały się chronologicznie - według dat śmierci, w alei, w której znajduje się grób W. S. pochowane są osoby, które zmarły w 2003r. co pozwala na ustalenie, iż obok grobu w/w było zarezerwowane/wykupione miejsce na grób powódki,***
 - zaświadczenia wystawionego przez proboszcza - zarządcy Cmentarza (...)w D. na okoliczność praktyki panującej w danej nekropolii, dotyczącej rezerwacji miejsca pochówku poprzez wniesienie odpowiedniej opłaty.***

SĄD APELACYJNY ZWAŻYŁ, CO NASTĘPUJE;

Apelacja powodów nie zasługiwała na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy poczynił w niniejszej sprawie prawidłowe ustalenia faktyczne i prawne, które Sąd Apelacyjny w całości akceptuje i uznaje za własne. Podkreślenia wymaga, iż Sąd I instancji w niniejszej sprawie bardzo skrupulatnie przeanalizował cały zgromadzony w niej materiał dowodowy i doszedł ostatecznie, zdaniem Sądu Apelacyjnego, do słusznego wniosku, że powództwo w tym stanie faktycznym nie zasługiwało na uwzględnienie. Słusznie bowiem Sąd Okręgowy uznał, że nie było działaniem bezprawnym zachowanie pozwanych, którzy sprzeciwili się ekshumacji brata uzasadniając takie stanowisko szacunkiem dla jego pamięci oraz zasadą niezakłócania spokoju zmarłego.

Wywody apelacji wskazujące na wyprowadzenie z analizy zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego błędnego wniosku, polegającego na przyjęciu, iż powódka nie miała wykupionego miejsca na cmentarzu, w którym został pochowany J. S. (1) były jedynie polemiką z prawidłowo poczynionymi przez Sąd I instancji ustaleniami faktycznymi, które znalazły potwierdzenie przede wszystkim w informacji zarządcy cmentarza (...) w D.(...) (k. 94 akt), z której wynikało, że nie ma żadnych pokwitowań, notatek, zapisków o opłatach za miejsce na cmentarzu i dotyczących pogrzebu, z których mogłoby wynikać prawo powódki do pochowania we wskazanym przez nią miejscu na cmentarzu, brak jest na ten temat jakiegokolwiek wzmianki w księdze cmentarnej. Okoliczności tej nie podważają zdjęcia złożone do akt wraz z apelacją zdjęcia (k. 118-121), ani zaświadczenie administratora cmentarza na temat obowiązujących w tym zakresie przepisów prawa (k. 122 akt). Dlatego też zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. był bezzasadny.

Ponadto podkreślenia wymaga, że zmarły J. S. (1) nie został pochowany w jednym grobie z ojcem W. S., lecz na wolnym miejscu grzebalnym znajdującym się obok grobu ojca.

Jak wskazuje się w judykaturze umowa o pochowanie zwłok jest czynnością cywilnoprawną zawartą przez osobę fizyczną z zarządcą cmentarza, z której wynika szereg uprawnień dla osoby, dla której kult pamięci osoby zmarłej pochowanej w tym grobie, jest jej własnym dobrem osobistym (vide wyrok Sądu najwyższego z dnia 17 lutego 2016 roku, III CSK 84/15, Legalis). Zgoda zarządcy cmentarza wydana w ramach funkcji dysponowania wolnymi miejscami przeznaczonymi do pochówku, na pochowanie J. S. (1) nie mogłaby bez wątplenia zastąpić zgody M. S.. Jednakże w sprawie niniejszej powódka nie wykazała, aby służyło jej prawo do dysponowania miejscem, w którym został pochowany J. S. (1).

Należało także podzielić pogląd Sądu Okręgowego, mający poparcie w licznych orzeczeniach Sądu Najwyższego, że nawet w przypadku wykazania przez powódkę, że jej dobro osobiste wskutek ww. pochówku zostało naruszone z uwagi na szczególny charakter żądania ekshumacji, jako środka usunięcia skutków naruszenia dóbr osobistych, mogłoby być uwzględnione jedynie wyjątkowo, gdyby przemawiały za tym szczególne i poważne względy ochrony dóbr osobistych co w niniejszej sprawie nie miało miejsca (vide: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 lutego 2016 roku, II CSK 84/15, Legalis; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 2003 r, I CKN 1453/10, Legalis). Przypomnieć bowiem należy, że J. S. (1) był samotny i nie był dla powódki osobą obcą. Był przez nią wychowywany. Powódka uczestniczyła w jego pochówku w 2003 roku i do momentu wytoczenia powództwa w niniejszej sprawie nie wyrażała sprzeciwu na jego pochowanie obok grobu ojca, który dla zmarłego był osobą najbliższą. Zgodę na jego pochowanie uzyskał rodzony brat zmarłego oraz syn W. S.. Nie zostało także w sposób jednoznaczny wykazane, że powódka nie uzyska zgody na pochowanie w pobliżu grobu swego zmarłego męża w przyszłości, o ile nadal będzie miała takie życzenie.

Z tych względów, na zasadzie art. 385 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

(...)